

Pilot: ‘Conditionerende Rasters’

Als beschermingsmethode tegen
wolvenaanvallen op vee in het Drents-Friese
Wold & Fochteloërveen

Informatiepagina

Documentgegevens

Type document: Pilot

Titel: Pilot; 'Conditionerende Rasters'

Als beschermingsmethode tegen wolvenaanvallen op vee in het Drents-Friese Wold & Fochteloërveen

Voorstelnummer: 001

Partners en Stakeholders

Initiatiefnemer: Henry Hoiting, schapenhouder en praktijkonderzoeker

Ondersteuning: Gebiedskommisje Wolf

Facilitering: ING; Haij Valkena, facilitering van benodigde percelen namens Natuurmonumenten

Juridisch adviseur: Mr. G.M. Geurkink

Advies & wetenschap: Matthieu Castel, doctoraat student bij Universiteit Antwerpen en INBO

Verslaggeving: Lorena van der Veen, student sociologie aan Rijksuniversiteit Groningen

Terreinbeheerders: Natuurmonumenten, Maatschappij van Weldadigheid, Mark van Zwol beleidsmedewerker namens Landschapsbeheer Drenthe

Initiatiefnemer

Contactpersoon: Henry Hoiting

Bedrijfsnaam: Natuurlijk Beheer

Adres: Drentseweg, 3, Appelscha

Contactgegevens: Tel; +31 (0)6 204 151 36

E-Mail; henry@natuurlijkbeheer.nl

Samenvatting

Sinds de terugkeer van de wolf in Nederland, met name in en rond het Drents-Friese Wold en Fochteloërveen, worden veehouders in toenemende mate geconfronteerd met aanvallen op hun vee. Ondanks de inzet van bestaande preventieve maatregelen uit de Faunaschade PreventieKit (FPK), blijft het aantal schadegevallen substantieel.

Schaphouder Henry Hoiting heeft, in samenwerking met betrokken terreinbeheerders en met steun van de Gebietskommissie Wolf, een alternatieve benadering getest: het **‘Conditionerend Raster’**. Deze innovatieve methode combineert fysieke afrastering met geur- en geluidstriggers om via gedragstraining (conditionering) het risico op wolvenaanvallen structureel te beperken.

De eerste resultaten zijn veelbelovend: gedurende een testperiode van anderhalf jaar zijn bij locaties met conditionerende rasters geen nieuwe aanvallen op vee vastgesteld. De methode is praktisch toepasbaar, relatief kostenefficiënt en kan mogelijk bijdragen aan een breder maatschappelijk draagvlak voor zowel de bescherming van vee als het behoud van de wolf.

Inhoudsopgave

Informatiepagina	1
Samenvatting	2
1. Aanleiding en context	4
1.1 Doelstelling van de pilot	4
1.1.1 Hoofddoel	4
1.1.2 Specifieke doelstellingen pilot gebiedscommissie (SMART)	4
1.2 Werking van de methode	4
2. Oriëntatie	6
2.1 Pavlov-principe bij wolven	6
3. Onderzoeksopzet	8
3.1 Opzet en werkwijze	8
3.2 Beoogde resultaten/ impact	8
4. Toepassing praktijk	9
4.1 Opschaalbaarheid	9
4.2 Vergelijking: FPK-maatregelen vs. ‘Conditionerende Rasters’	9
4.2.1 Technische specificaties	9
4.2.2 Effectiviteit en praktische inzetbaarheid	10
5. Beleidsimplicaties & aanbeveling	11
5.1 Milieu-impact van bestaande rasters	11
5.1.2 Aanbeveling	11
6. Begroting en middelen	12
Bijlage	13
1. Aanvallen wolven	13
2. Dodelijke slachtoffers van de wolf; periode 2024 - 2025	18
3. Slachtoffer wolf	18
4. Rasters	20
Overzicht – Pilot ‘Conditionerende Rasters’ bij wolvenaanvallen	21

1. Aanleiding en context

De vestiging van de wolf in Nederland, sinds 2015 bevestigd door waarnemingen van Natuurmonumenten¹, markeert een belangrijke ecologische mijlpaal. Tegelijkertijd stelt dit overheden, veehouders en natuurorganisaties voor nieuwe uitdagingen op het gebied van schadepreventie, diergezondheid en landschapsbeheer.

In de regio Drents-Friese Wold en Fochteloërveen zijn sinds 2020 herhaaldelijk schapen ten prooi gevallen aan de wolf, ondanks het gebruik van voorgeschreven preventieve maatregelen. Schapenhouder Henry Hoiting werd persoonlijk geconfronteerd met aanzienlijke verliezen, wat hem ertoe bracht zelfstandig een alternatieve praktijkbenadering te ontwikkelen: een raster dat wolven leert het gebied te vermijden via conditionering op basis van geur en geluid.

Hoiting onderkent daarbij nadrukkelijk het bredere perspectief: de wolf is een beschermde soort en maakt deel uit van een herstellende natuur. Juist daarom is het essentieel om werkbare, maatschappelijk gedragen oplossingen te vinden die voorkomen dat ecologische winst leidt tot sociaaleconomisch verlies.

1.1 Doelstelling van de pilot

1.1.1 Hoofddoel

Het onderzoeken van de effectiviteit van ‘Conditionerende Rasters’ en het duurzaam voorkomen van wolvenaanvallen op vee binnen het leefgebied van wolven.

1.1.2 Specifieke doelstellingen pilot gebiedscommissie (SMART)

- Binnen zes maanden: nul succesvolle wolvenaanvallen binnen beschermde perimeters.
- Toepassing op minimaal zes verschillende locaties binnen wolvengebied.
- Evaluatie van bruikbaarheid en kosteneffectiviteit door ten minste drie andere veehouders.

1.2 Werking van de methode

De methode is gebaseerd op gedragsconditionering volgens het Pavlov-principe. De wolf wordt door geurvlaggen en middels een geluidsbron -hoorbare tikken- naar de afrastering aangetrokken. Bij nadering ontvangt hij een schok via het elektrische draad. De negatieve ervaring leidt tot een langdurige gedragsaanpassing waarbij geur en geluid voortaan worden geassocieerd met gevaar, wat vermijdingsgedrag in gang zet.

De combinatie van afschrikking en leerproces onderscheidt deze methode van reguliere wolfwerende rasters, waarbij fysieke barrière vaak de enige verdedigingslijn vormt.

¹ Natuurmonumenten. (n.d.). *Dierenpagina Wolf*. <https://www.natuurmonumenten.nl/dieren/wolf>

Geur & Geluid

Een interessante geur en het getik van het schrikdraad trekt de aandacht van de wolf.

Negatieve prikkel

De wolf verwacht een beloning, maar ontvangt een grote negatieve prikkel: de schok van het schrikdraad.

Conditionering (Pavlov principe)

Deze vorm van conditionering laat de wolf de geur en het geluid associëren met de negatieve prikkel.

Gevolg

Na de negatieve prikkel zal de wolf deze rasters niet durven te passeren, of er zelfs niet meer bij in de buurt te durven komen.

Figuur 1: Werking methode

2. Oriëntatie

Naar aanleiding van dit onderzoek vond er een oriëntatie plaats waarbij er kennis is genomen van wereldwijde bekende literatuur op gebied van afrastering die functioneel zouden zijn voor wolfwering. Dit is in samenwerking gedaan met onderzoeker Matthieu Castel, van de Universiteit Antwerpen. Hieruit volgde dat er niet voldoende wetenschappelijk onderzoek bekend is, niet in Nederland en niet in het buitenland. Hoiting heeft dit eveneens ervaren.

Echter, met kuddes gesitueerd in het midden van de Drents-Friese wolf populatie, had Hoiting een unieke testlocatie te pakken, met vier schaapskuddes en schapen in 6 vaste rasters, variërend van 5 tot 12 hectare (*figuur 2*). Binnen Europa is eenzelfde soort testgebied voor wolfwerende rasters niet op vergelijkbare wijze in te richten.

Figuur 2: Testlocaties omgeving DFW

2.1 Pavlov-principe bij wolven

Hoiting is zich gaan verdiepen in het gedrag van de wolf bij het benaderen van een prooi binnen een raster. Op de wildcamera's zag Hoiting een voorzichtig dier wat verkennend en onderzoekend de rasters benaderde (*figuur 3*).

Figuur 3: Wolf aan het verkennen

Wolven onderzoeken vaak eerst een afrastering naar zwakke plekken². Hier kunnen ze langs kruipen, graven, klimmen of springen. Een opening van 20 centimeter is al genoeg voor een wolf. Echter zijn wolven angstig rondom stroom, na een aardige optater van een elektrisch raster komt de wolf niet snel opnieuw in de buurt van het raster.

Met de opgedane kennis is Hoiting verschillende afrasteringen gaan testen, daarbij rekening houdend met de isolatiewaarde van de wolvenvacht. Dit gaf interessante uitkomsten. De isolatiewaarde van de vacht van de wolf is heel erg hoog, in tegenstelling tot die van de koe en het paard. Er zijn dan ook situaties bekend dat de wolf door stroomdraadrasters heen gesprongen is.

Hoiting heeft alle bekende stroomapparaten laten testen. Hierbij heeft hij gekeken naar belasting op de apparaten en hoe wolven reageerden op de belasting. Daarnaast is ook gekeken naar het regeneratievermogen van de apparaten-hoelang het duurt voordat er weer een stroomstoot gegeven kan worden-. Daarna heeft Hoiting de geleiding en de weerstand van de verschillende soorten bedrading laten onderzoeken en kwam daardoor tot verbazingwekkende ontdekkingen. Hieruit blijkt dat de voorgeschreven rasters niet altijd geschikt zijn om een stroomstoot te geven die de wolf afschrikt. Ook bleek de situering van de draden en de aarding van een schrikdraadapparaat een belangrijk onderdeel voor het succes van een raster.

Hieruit volgde dat Hoiting zich verder is gaan richten op de zintuigen van de wolf. Dit met name tijdens het benaderen van een prooi binnen het raster. Op de wildcamera's zag Hoiting een voorzichtig dier wat verkennend en zorgvuldig onderzoekend de rasters benaderde.

Dit verkennende moment is het moment waarbij de wolf gebruik maakt van zijn gehoor- en reukzintuigen. Op dit moment wordt ingespeeld door de 'Conditionerende Raster'.

² Wolven – Maatregelen vanaf november 2024 - BIJ12. (2025b, February 25). BIJ12. <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/>

3. Onderzoeksopzet

Vanuit enkele terreinbeheerder organisaties; Natuurmonumenten, de Maatschappij van Weldadigheid en Landschapsbeheer Drenthe, is er ruimte geboden voor het experimenteren met wolfwerende maatregelen. Dankzij de Gebietskommisje Wolf is deze pilot verder tot stand gekomen.

Op grond van de literatuurkennis, wil Hoiting gebruik maken van het Pavlov principe. Hierbij gaat het om het volgende:

Een interessante geur trekt de aandacht van de wolf, waarnaast ook het getik van het schrikdraad hoorbaar is. De wolf wordt aangetrokken door geur en geluid, en verwacht een beloning, maar in plaats daarvan volgt een negatieve prikkel: de schok van het schrikdraad. Vanaf dit moment zal de wolf deze negatieve prikkel associëren. De geur en het geluid zal de wolf weerhouden deze rasters te passeren.

De geur wordt aangebracht op zogenaamde geurvlaggen, onder andere gemaakt van schapenwol, die elke 50 meter aan het raster bevestigd worden.

Tot Hoiting's grote verrassing bleef de wolf weg van de rasters. Zelfs bij de rasters waar de wolf al schapen had aangevallen bleef hij weg. De wolf sprong niet meer, maar deed ook geen poging meer om er onderdoor te graven. Vervolgens is Hoiting hetzelfde principe gaan toepassen op de flexibele rasters. Omdat er geen geschikte netten beschikbaar waren, heeft hij de netten laten aanpassen zodat de geleiding en aarding zijn verbeterd. Dit was tijdrovend, maar het effect was ook dat er geen aanvallen van de wolf meer plaatsvonden.

Inmiddels is er een bedrijf gevonden dat de aangepaste netten binnenkort kan produceren. Deze netten zijn eenvoudiger in gebruik en lichter dan de bestaande wolfwerende netten.

3.1 Opzet en werkwijze

Dit systeem is uitgevoerd tussen september 2023 en februari 2025. In samenwerking met terreinbeheerders en met steun van de Gebietskommisje Wolf en provincie Fryslân is de pilot uitgevoerd met 'Conditionerende Rasters' volgens het Pavlov-principe:

- *Stimulus:* Geurvlaggen van schapenwol en hoorbare tik van stroomraster.
- *Respons:* Wolf nadert in verwachting van prooi.
- *Gevolg:* Wolf ontvangt een krachtige stroomstoot en koppelt geur en geluid aan deze negatieve prikkel.
- *Resultaat:* De wolf vermijdt deze stimuli voortaan.

De methode is getest bij vaste en flexibele rasters. Voor de flexibele opstelling zijn aangepaste netten ontwikkeld, die binnenkort geproduceerd kunnen worden.

3.2 Beoogde resultaten/ impact

Korte termijn: Geen wolvenaanvallen meer bij de toegepaste 'Conditionerende Rasters' (resultaat al behaald).

Middellange termijn: 'Conditionerende Rasters' toevoegen als optie binnen de huidige technische adviesnorm. Waarbij dit een basis kan bieden voor de subsidieregelingen van provincies.

Langer termijn: Toename van draagvlak voor de wolf onder veehouders en samenleving door wederzijdse bescherming.

4. Toepassing praktijk

Na in 2023 en 2024 oriënterend te hebben getest, werd de pilot naar een jaar gestart. De pilot periode liep van eind september 2024 tot eind februari 2025. In deze maanden heeft Hoiting op eigen locaties, maar ook bij derden zijn pilot uit kunnen voeren. Met zijn pilots heeft Hoiting de wolf achtervolgd. Hiermee wordt bedoeld dat Hoiting scherp bijhoudt waar in de omgeving effectieve aanvallen plaatsvinden van de wolf, waarna hij één van zijn ‘Conditionerende Rasters’ verplaatst naar deze locatie. Als bijlage zijn er kaarten te vinden waarop verschillende wolvenaantallen en de locatie van de pilots te zien zijn per maand.

De resultaten wijzen maar op één ding, deze methode is uitermate effectief. Sinds het uitzetten van deze nieuwe methode, is er geen enkel schaap ten prooi gevallen van de wolf.

Met deze pilot is bevestigd dat het mogelijk is om anderhalf jaar daadwerkelijk de schapen te beschermen tegen aanvallen binnen het leefgebied van wolven. Een ‘Conditionerend Raster’ waarbij wij proberen te communiceren met de wolf.

4.1 Opschaalbaarheid

De methode is schaalbaar doordat:

- Netten eenvoudig verplaatsbaar zijn (16 min per segment van 50 meter).
- De techniek goedkoop en laagdrempelig is.
- De gedragsaanpassing bij wolven blijvend is.

4.2 Vergelijking: FPK-maatregelen vs. ‘Conditionerende Rasters’

4.2.1 Technische specificaties

Kenmerken	FPK (vanaf nov 2024)	‘Conditionerende Rasters’ (pilot)
Type afrastering	Vaste of verplaatsbare elektrische afrastering met minimaal 5 stroomdraden op specifieke hoogtes.	Elektrische afrastering gecombineerd met geur- en/of geluidstriggers (conditionering via Pavlov-principe).
Aantal stroomdraden	Minimaal 5, op vaste hoogtes (20, 40, 60, 90, 120 cm).	Afhankelijk van gehouden dieren: bevat 2 bij schapen en 3 stroomdraden bij koeien,
Aarding en spanning	Goed geaard systeem met minimaal 4,5 kV spanning.	Extra aandacht voor spanningsconsistentie dus zowel voldoende spanning als joules. Hierbij geen minimum of maximum gaat om de combinatie.
Hoogte bovenste draad	Minimaal 120 cm.	110 cm wordt aanbevolen, maar er zijn ook mogelijkheden met 90 cm
Afstand onderste draad tot grond	Maximaal 20 cm (sommige provincies hanteren 10 cm).	Maximaal 30 cm

Extra maatregelen

Optioneel: kuddebewakingshonden, nachtkralen, fladderlinten.

Geïntegreerde geur- en geluidstriggers om negatieve associaties bij wolven te creëren.

4.2.2 Effectiviteit en praktische inzetbaarheid

<i>Aspect</i>	<i>FPK (vanaf nov 2024)</i>	<i>‘Conditionerende Rasters’ (pilot)</i>
Schaalbaarheid	Beperkt; vaste installaties zijn minder flexibel voor wisselende graaslocaties.	Hoog; flexibele inzet, geschikt voor diverse terreinen en situaties.
Ecologische effectiviteit	Hoog mits correct geïnstalleerd en onthouden.	Zeer hoog; pilotresultaten tonen aan dat wolven gebieden met deze rasters langdurig vermijden.
Kans op gewenning door wolf	Laag; elektrische schokken zorgen voor afschrikking.	Zeer laag; combinatie van schrik en conditionering bleek in geen enkele situatie gewenning te geven. Het raster wordt aangeboden als pakket. Inclusief passend schrikdraad apparaat wat is afgestemd op de lengte van het raster.
Tijdinspanning veehouder	Gemiddeld; vereist regelmatig onderhoud en controle.	Gemiddeld tot matig; kan gemakkelijk verplaatst worden.
Kosten veehouder	Hoog; vaste afrastering ongeveer €20,- p.m., installaties ongeveer €5 p.m.	Laag het raster kan worden verplaatst.

5. Beleidsimplicaties & aanbeveling

5.1 Milieu-impact van bestaande rasters

Het belangrijkste bezwaar tegen de traditionele gegalvaniseerde staaldraad rasters is de milieubelasting. Deze rasters, ook wel schapengaas genoemd, vervuilen het milieu. Het zink in de materialen lost op in het regenwater dat langs de raster loopt, dit zorgt voor milieubelasting. Over tijd heeft dit redelijke invloed op de bodem, waar dit raster gebruikt wordt. Daarnaast moet er bij de vaste variant van deze rasters, grote machines een meter afstand houden. Voor landbouwers betekent dit aanzienlijk verlies van productie perceel.

Om dit te voorkomen is het raster van Natuurlijk Beheer gemaakt van recyclebaar materiaal zonder kleurstof. Het voorstel komt daarmee tegemoet aan de behoefte aan duurzamere oplossingen die minder schadelijk zijn voor het milieu.

Bijkomend voordeel is dat de wolf geen zichtlijn heeft om de hoogte van zijn mogelijke sprong te taxeren. Een wolf springt namelijk niet graag en daarnaast wordt de wolf onzeker gemaakt, waardoor kans op springen aanzienlijk wordt verkleind tot niet meer gebeurt. Tevens is dit raster makkelijk verplaatsbaar, waardoor het voor landbouwers ook geen hinder oplevert.

5.1.2 Aanbeveling

De pilot met ‘Conditionerende Rasters’ heeft laten zien dat gedragsbeïnvloeding bij wolven via geur en geluid, in combinatie met elektrische afschrikking, tot aantoonbare resultaten leidt. Deze benadering biedt perspectief voor duurzame bescherming van vee, behoud van ecologische balans en versterkt draagvlak onder boeren, terreinbeheerders en beleidsmakers. De keuze voor herbruikbare materialen zonder zink of andere schadelijke toevoegingen is een belangrijk verbeterpunt ten opzichte van de standaard gegalvaniseerde rasters. Dit sluit goed aan bij de groeiende maatschappelijke vraag naar duurzamere, ecologische verantwoorde oplossingen.

Wij bevelen daarom aan om het volgende te doen:

- **Erkenning als innovatieve preventiemethode,**
- **Ondersteuning bij opschaling en vervolvalidatie,**
- **Overweging tot opname in het FPK-pakket 2025.**

De pilot verdient het om erkend te worden als kansrijke innovatie, met het oog op toekomstige opschaling en beleidstoepassing. Bij de bijlage staat nog een kort overzicht van de pilot (zie p. 21-22).

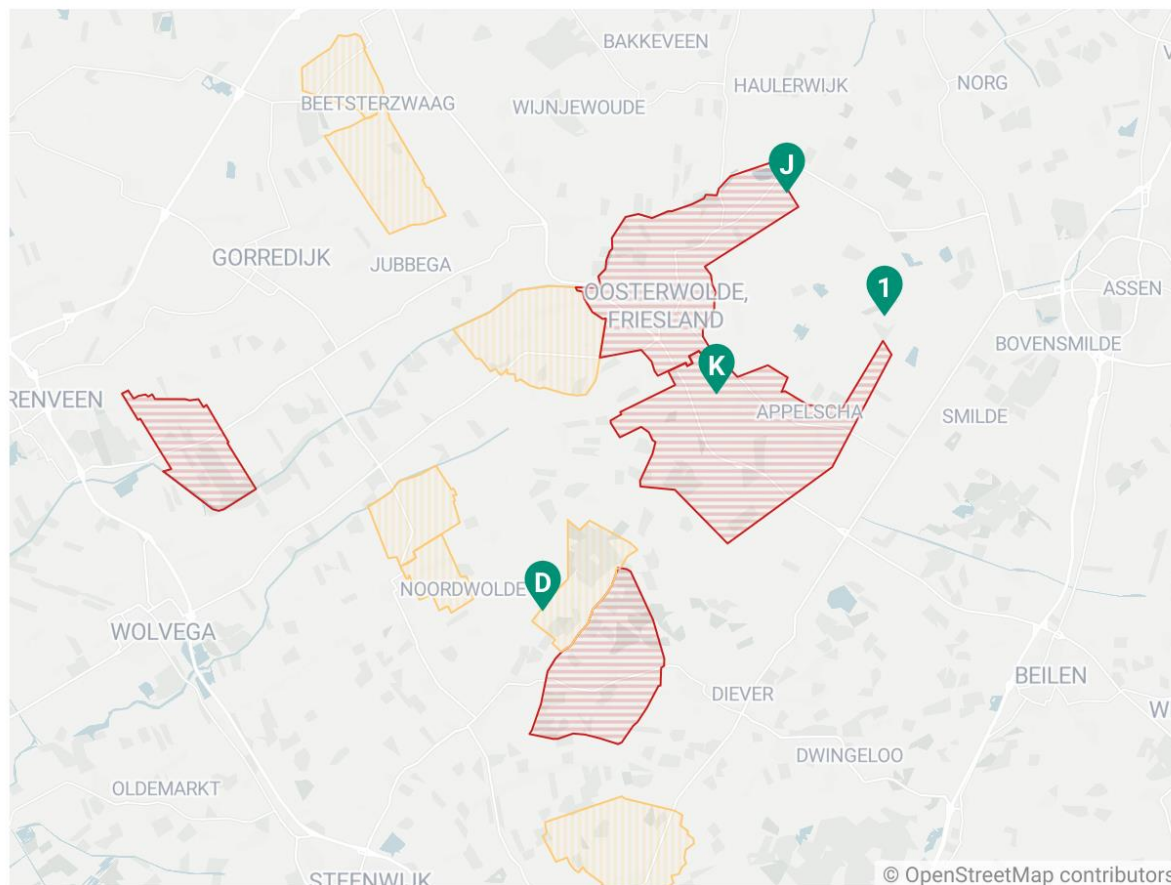
6. Begroting en middelen

<i>Kostenpost</i>	<i>Indicatiekosten (per pilotlocatie)</i>
Aangepaste netten (per set)	€ 100,- per 50 meter
Geurvlaggen en toebehoren	€ 100,- per hectare
Stroomvoorzieningen en installatie	€ 1500,-
Arbeid & monitoring	€ 300,-

Bijlage

1. Aanvallen wolven

Aanvallen Oktober & Eind September

Meerdere aanvallen

Een enkele aanval

Pilotkudde 1

Vast raster Doldersum

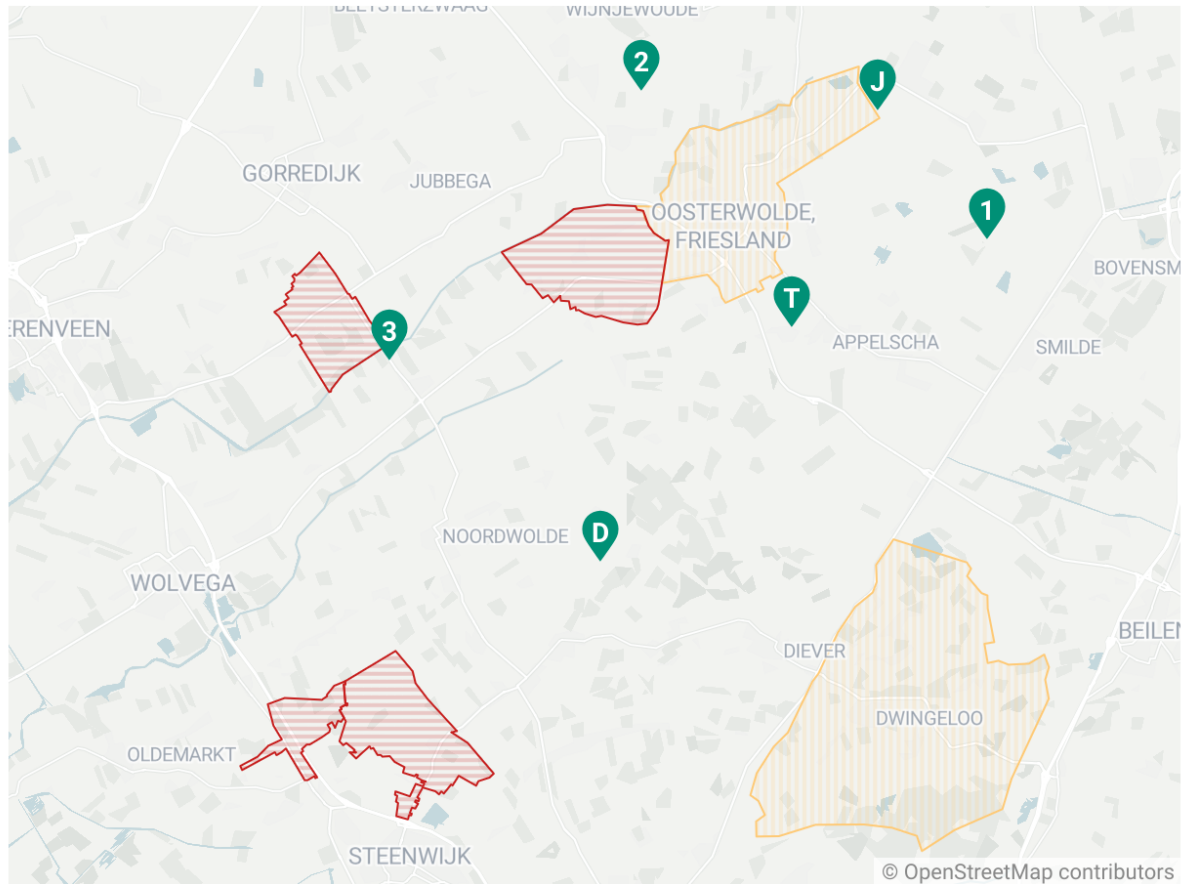

Pilot Koeien Klever

Pilotkudde Jongma

Aanvallen November

Meerdere aanvallen

Een enkele aanval

Pilotkudde 1

Vast raster Doldersum

Pilotkudde 2

Pilotkudde Ten Hoor

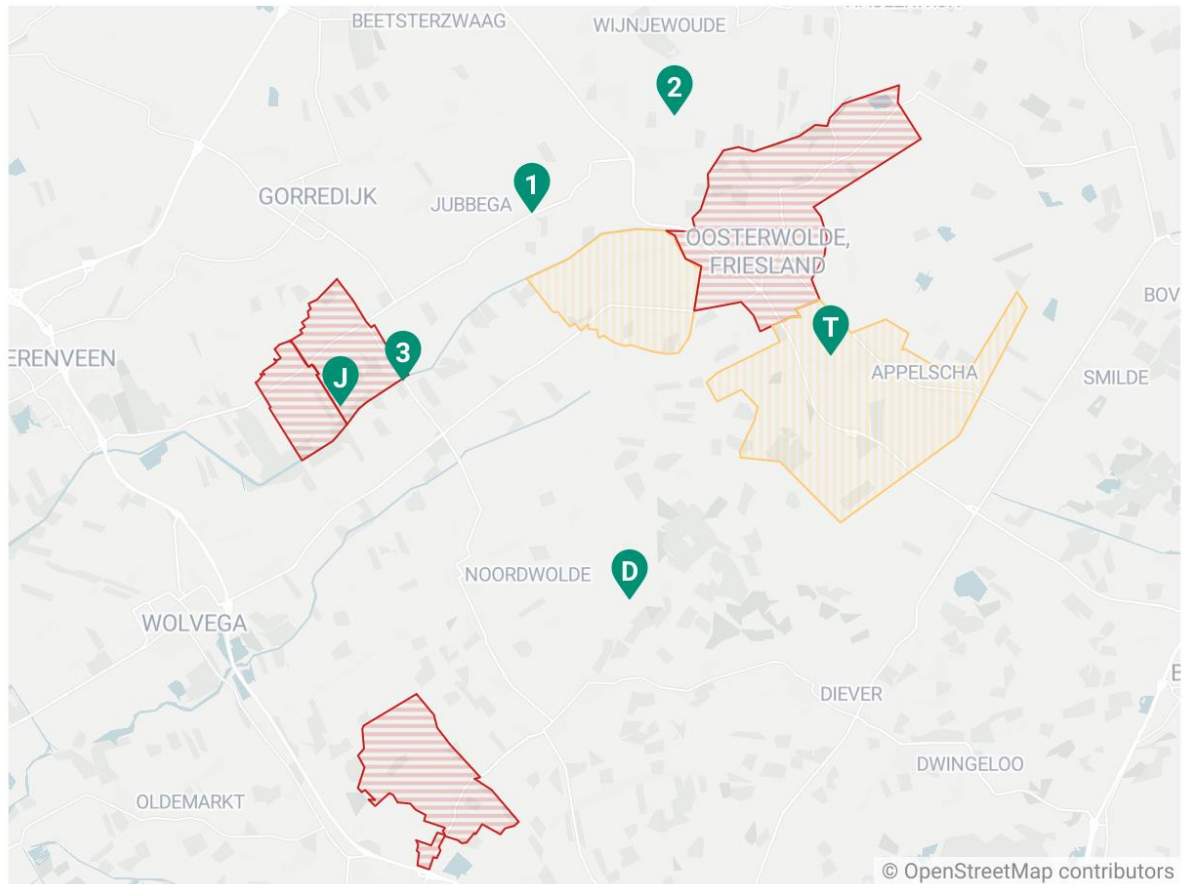

Pilotkudde 3

Pilotkudde Jongsma

Aanvallen December

Meedere aanvallen

Een enkele aanval

Pilotkudde 1

Vast raster Doldersum

Pilotkudde 2

Pilotkudde Ten Hoor

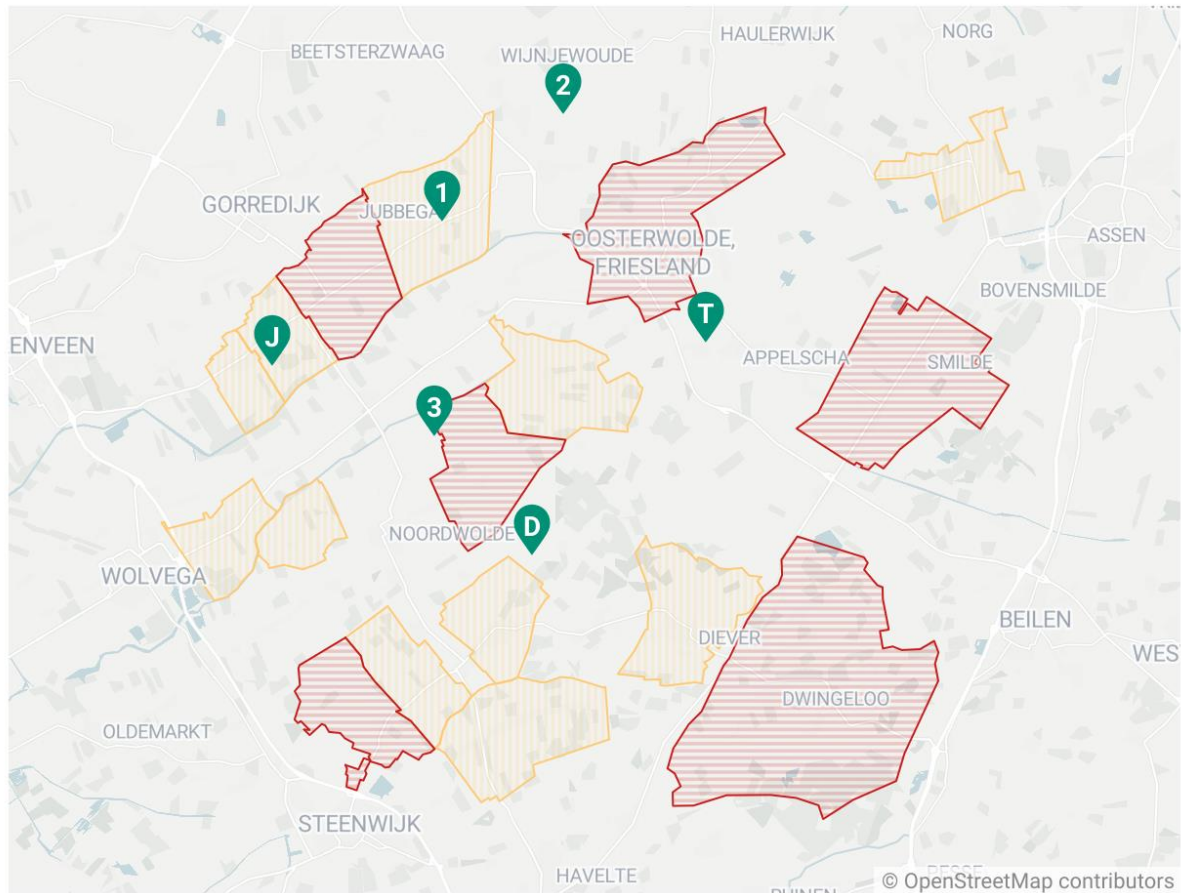

Pilotkudde 3

Pilotkudde Jongsma

Aanvallen Januari

 Meerdere aanvallen in dit gebied

 Een enkele aanval in dit gebied

 Pilotkudde 1

 Vast raster Doldersum

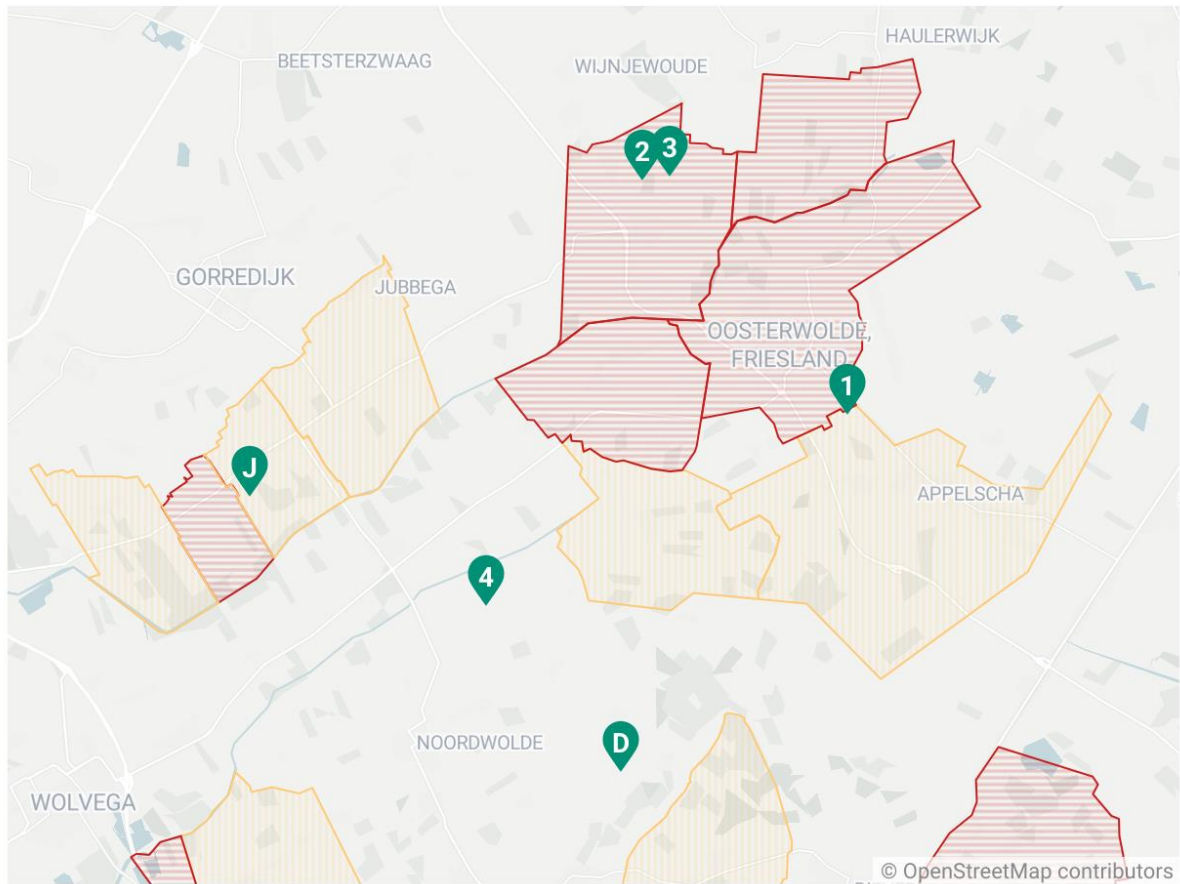
 Pilotkudde 2

 Pilotkudde Ter Hoor

 Pilotkudde 3

 Pilotkudde Jongsma

Aanvallen Februari

 Meerdere aanvallen in dit gebied

 Een enkele aanval in dit gebied

 Pilotkudde 1

 Pilotkudde 4

 Pilotkudde 2

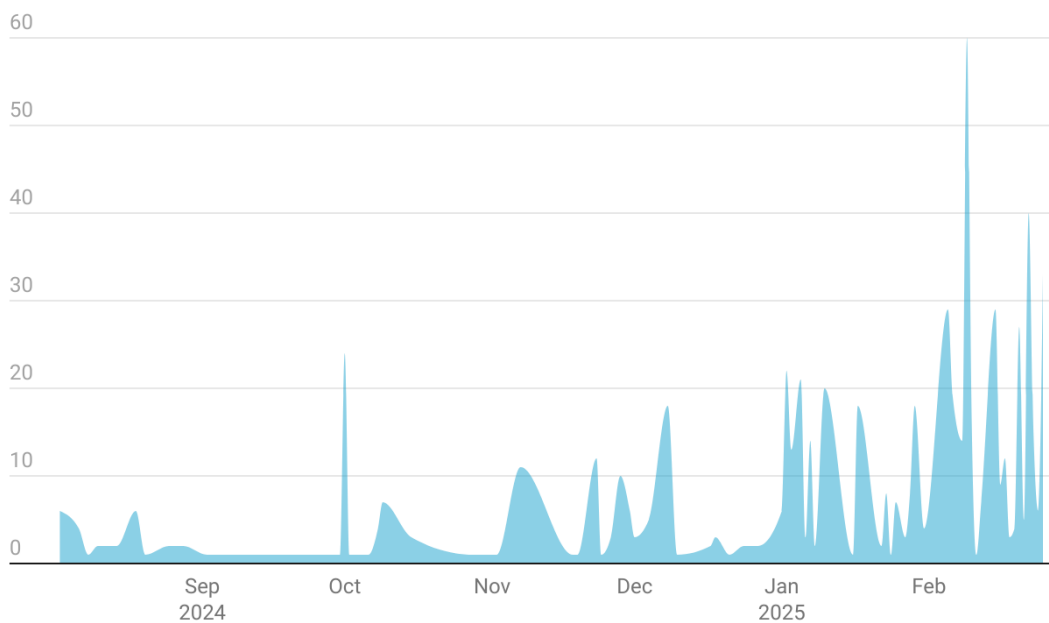
 Vast raster Doldersum

 Pilotkudde 3

 Pilotkudde Jongsma

2. Dodelijke slachtoffers van de wolf; periode 2024 - 2025

Totale doden in omgeving September t/m Februari

3. Slachtoffer wolf

Afbeelding 1: Schaap gebeten in rug

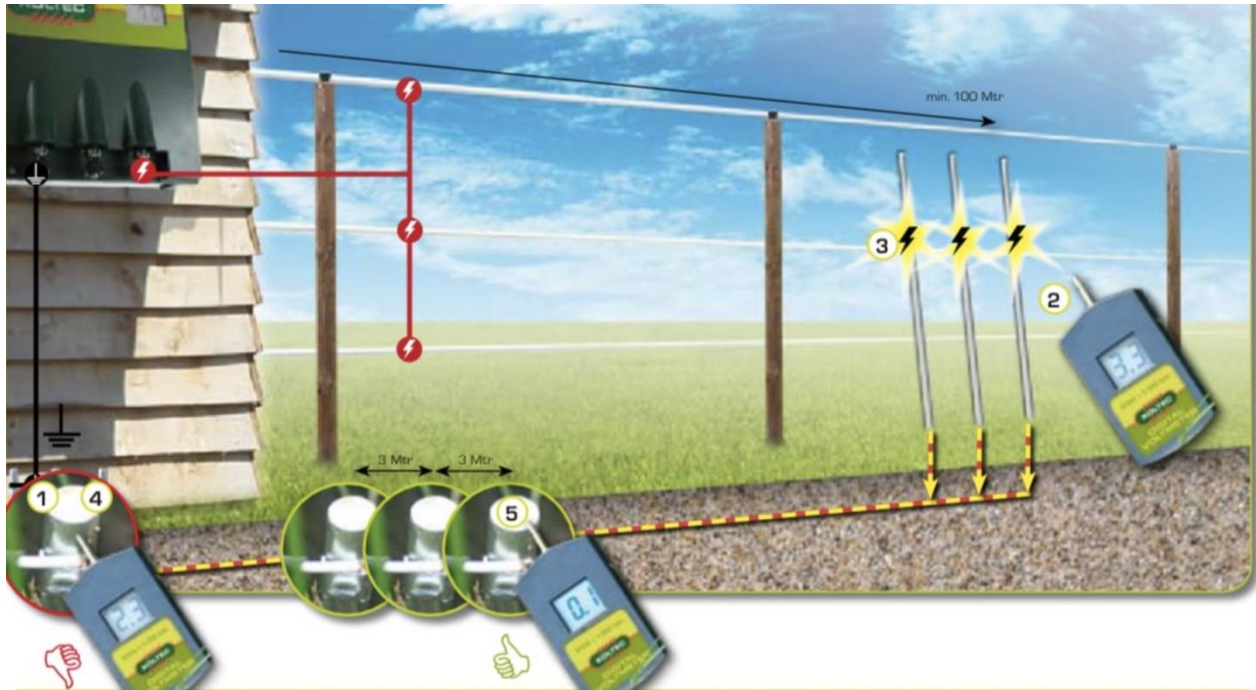

Afbeelding 2: Twee dode schapen na een aanval

Afbeelding 3: Meerdere dode schapen na een aanval

4. Rasters

Het ‘Conditionerend Raster’ is een betaalbare methode om te beschermen tegen aanvallen van de wolf. Ook de vaste rasters kunnen eenvoudig worden aangepast.

Het meest eenvoudig te plaatsen raster bestaat uit netten, waarvan elk net 50 meter beslaat. Het opruimen én het herplaatsen van één net op een andere plek duurt gemiddeld 16 minuten.

Daarnaast moet het gehele raster op de juiste stroomspanning worden gebracht en van hoekpalen worden voorzien, wat ongeacht de hoeveelheid netten gemiddeld 29 minuten duurt.

Overzicht – Pilot ‘Conditionerende Rasters’ bij wolvenaanvallen

Aan: Gebietskommissie Wolf/ Provincie Fryslân/ BIJ12

Door: Henry Hoiting, in samenwerking met; terreinbeheerders en gebiedspartners

Datum: 12 mei 2025

Onderwerp: Pilot ‘Conditionerende Rasters’ – praktijktoepassing ter preventie van wolvenaanvallen op vee.

1. Probleemstelling

Sinds de vestiging van de wolf in en rond het Drents-Friese Wold (DFW) en Fochtelooërveen zijn er herhaaldelijk schapen ten prooi gevallen aan de wolf. Bestaande preventiemaatregelen uit de onder andere voorgeschreven Faunaschade Preventiekit (FPK)³ blijven in de praktijk onvoldoende effectief of lastig toepasbaar. Dit leidt tot economische schade, frustratie onder veehouders en afnemende draagvlak voor wolven in het cultuurlandschap.

2. Doel van pilot

Het doel van deze pilot is het opzetten en testen van ‘Conditionerende beschermingsmethode’ tegen wolvenaanvallen, die:

- Effectief is binnen actieve wolventerritoria,
- Bijdraagt aan het behouden van schaapskuddes en daarmee van cultuurhistorische en ecologische waarden,
- Betaalbaar en schaalbaar is voor toepassing op verschillende soorten veehouders,
- Draagvlak versterkt voor een gebalanceerde vorm van samenleven met de wolf.

3. Plan van aanpak

Tussen september 2023 en februari 2025 zijn op zes locaties in DFW en Fochtelooërveen wolfwerende beschermingsraster-systemen getest, waarbij:

- Gebruik is gemaakt van een schrikdraad in combinatie met geur- en geluidstriggers (Pavlov-principe, zie p. 4-5),
- Zowel vaste als flexibele rasters zijn getest,
- De gedragsreactie van wolven is systematisch gemonitord via wildcamera’s,
- Er is geobserveerd dat wolven het terrein structureel vermeden, inclusief op eerdere aangevallen locaties.

3.2 Resultaat

Het resultaat is dat gedurende 1,5 jaar er geen schadegevallen bij deelnemende rasters heeft plaatsgevonden.

³ *Wolven – Maatregelen vanaf november 2024 - BIJ12.* (2025, February 25).

BIJ12. <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/>

4. Beleidsrelevante

De voorlopige resultaten van pilot wijzen op veelbelovende alternatieve maatregelen. Opname in De FPK zou:

- Schade- en vergoedingslasten kunnen beperken,
- Uitrol van de ‘Conditionerende Beschermingsmethode’ onder bredere groep veehouders mogelijk maken,
- Onderbouwing bieden voor integrale wolf/ landbouw-benadering van Nationale Wolvenstrategie⁴.

5. Gevraagde actie en vervolgstappen

1. Erkenning als innovatieve maatregel binnen beleidskader (bijv. als pilotmaatregel in FPK 2025),
2. Facilitering van grote opschaling en vervolgonderzoek, onder andere via provinciale fondsen of regiodeal-natuurherstel,
3. Beoordeling door BIJ12 of WUR op toepasbaarheid en effectiviteit,
4. Overweging om maatregel experimenteel toe te laten onder voorwaardelijke vergoeding bij aanhoudende schadegevallen.

⁴ Jansman, H. A. H., Mergeay, J., van der Grift, E. A., de Groot, G. A., Lammertsma, D. R., Van Den Berge, K., Ottburg, F. G. W. A., Gouwy, J., Schuiling, R., Van der Veken, T., & Nowak, C. (2021). *De wolf terug in Nederland: Een factfinding study*. (Rapport / Wageningen Environmental Research; No. 3107). Wageningen Environmental Research. <https://doi.org/10.18174/553564>

Drentseweg 3
8426 EN Appelscha
06-20425236
henry@natuurlijkbeheer.nl
www.natuurlijkbeheer.nl